

УДК 327:355 (470)

Володимир Трофимович

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ЗАГРОЗА СВІТОВІЙ СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ

У статті проаналізовано причини, передумови, геополітична та геоісторична цілі агресії Росії проти України. З'ясовано реакцію Заходу на російську геостратегію реваншу. Доведено, що гібридна війна породила глибоку кризу світової системи безпеки.

Ключові слова: російська агресія, гібридна війна, геостратегія реваншу, криза безпекової системи.

Неправомірно окупувавши Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, здійснивши незаконне збройне вторгнення на територію Донецької та Луганської областей у 2014 році, Російська Федерація, як стверджується у заяві Міністерства закордонних справ України з нагоди 42-ї річниці ухвалення Генеральною Асамблеєю ООН резолюції «Визначення агресії», розпочала неспровоковану військову агресію проти України. Тим самим вона не лише порушила суверенітет, територіальну цілісність і політичну незалежність останньої, але й створила загрозу міжнародному миру і безпеці в цілому [24, с. 5].

Політики, дипломати, експерти, науковці намагаються зрозуміти: чому це сталося, як могла спалахнути війна між «братніми народами», що змусило офіційний Кремль кинути виклик світовому порядку нинішнього століття? Як Росія – гарант територіальної цілісності України осмілилась порушити фундаментальні принципи міжнародного права та підписаних між ними двосторонніх угод про мир і дружбу? Чому РФ – правонаступник СРСР за міжнародними зобов'язаннями – демонстративно зневажає Гельсінські угоди 1975 р., що закріпили принцип непорушності кордонів і територіальної цілісності країн [35, с. 6].

Значною мірою обгрунтовані відповіді на поставлені питання дали Ю. Бутусов, С. Гакман, В. Головка, В. Горбулін, В. Грузин, Р. Зварич, С. Кульчицький, Є. Магда, С. Немирич, О. Потехін, С. Рахманін, Т. Силіна, О. Сушко, В. Ткаченко, В. Філіпчук, Л. Чекаленко, Л. Шкляр. Спираючись на їхній науковий доробок, на публікації інших авторів, а також на джерела, ми здійснили спробу з'ясувати основні аспекти загрози світовій системі безпеки, що виникла в результаті російської гібридної війни проти України.

Безпекова система міжнародних відносин, система протистоянь і взаємовпливів була сформована лідерами «Великої трійки» внаслідок розгрому нацистської Німеччини та мілітаристської Японії. Вона базувалася на прийнятому СРСР, США та Великобританією поділі ключових регіонів планети на сфери впливу та впроваджувала біполярне існування.

Крах комуністичних режимів у країнах Центрально-Східної Європи та розпад СРСР кардинально змінили геополітичну карту континенту і породили принципово нову розстановку сил на планеті, продемонструвавши при цьому, що для історії не притаманні раз і назавжди задані умови існування світової системи. Реалії холодної війни були замінені хиткою рівновагою постбіполярної планети з принципово новими викликами, відчутними загрозами та виразно конфліктним середовищем [32, с.286].

Разом з тим, ейфорія на Заході від вищевказаних змін породила, як зазначив О. Сушко, «травматичний синдром поразки уже на іншому фланзі геополітичної гойдалки – в Росії. І наслідки його ми збагнули тільки нещодавно, коли “брат” раптом прийшов у гості» [25].

Ігнорування попередньої системи безпеки, на думку Л. Чекаленко та М. Васильєвої, привело до некерованого хаосу, нищення економічного потенціалу, людських жертв, катастрофи цивілізацій, втягнуло Україну у гібридну війну. На перший план вийшов російський чинник впливу, який розпочав новий виток переділу світу. РФ вчасно скористалася послабленням європейського фактора безпеки, глибокою залежністю європейської інтеграції від сировинних російських ресурсів, поступовим відстороненням США від процесів на континенті, вузлом нереалізованих геостратегічних інтересів Вашингтона на Близькому Сході та в Африці. Такі зміни на «Свразій-

ській шахівниці» створили офіційній Москві шанс – увійти у відкрите вікно можливостей, що і зробила вона стосовно України [32, с. 286].

Варто зазначити, що ще у 1997 р. російський політолог О. Дугін лякав своїх співвітчизників тим, що існування України у тогочасних кордонах із статусом «суверенної держави» тотожне нанесенню «жахливого удару» по геополітичній безпеці Росії, рівнозначне «вторгненню на її територію», а тому подальше існування «унітарної України неприпустиме». На його переконання, територію останньої потрібно розділити на декілька поясів, що відповідають гамі геополітичних та етнокультурних реалій. І далі: «Українська проблема – головна та найсерйозніша проблема, що стоїть перед Москвою» [10, с. 379, 382].

Відомо, що В. Путін, як і О. Дугін, сприймає незалежність України, як щось аномальне й тимчасове і навіть не приховує цього. Уже стало хрестоматійним цитування його слів, сказаних президенту Дж. Бушу після саміту НАТО в Бухаресті на початку квітня 2008 р.: «Ти ж розумієш, Джордже, що Україна – це навіть не держава! Що таке Україна? Частина її території – це Східна Європа, а частину, і достатньо велику, подарували ми!» [цит. за: 4, с. 20]. На жаль, як зауважив О. Волович, невідомо, що на це відповів керманичу Росії господар Білого Дому. Швидше за все, дипломатично промовчав, не бажаючи псувати відносини зі своїм «другом Владіміром». І тепер очевидно, що загравання багатьох світових лідерів з В. Путіним ще більше розпалило його імперські амбіції. Певною мірою цю лінію «уникнення гострих кутів» у відносинах з Москвою продовжив Б. Обама на початку свого президенства, коли у 2009 р. виступив за «перезавантаження» відносин з РФ [4, с. 20].

Тенденція глобальної системи міжнародних відносин до багатополярності, на думку Г. Перепелиці, створила сприятливі умови кремлівським очільникам повернути статус світової держави, без якого вони не уявляють майбутнього своєї країни. Першими кроками на цьому шляху мала бути реінтеграція пострадянського простору та цілковите поглинання його Росією. «Без України вирішення такого стратегічного завдання не мало сенсу, – зазначив він. – В умовах, коли Україна відмовилася від реінтеграційних проектів і висловила намір підписати Угоду про асоціацію з ЄС, силовий сценарій став єдиним шляхом реалізації такого стратегічного завдання. Воєнна окупація України і ліквідація її державності розв'язувала Росії руки для поглинання всього пострадянського простору» [22, с. 303].

Розпочинаючи гібридну агресію, путінський режим переслідував двоєдину глобальну мету: геостратегічну – зруйнувати чинний світовий порядок домінування Заходу на планеті та повернути РФ статус «великої держави»; геоісторичну – повернути світ у реальність середини минулого століття («зони впливу», «боротьба систем», «баланс сил і баланс інтересів» і т.д.). Тобто, здійснити ревізію програми СРСР холодної війни.

Потрібно також визнати, що однополярний світ не сформувався, ефективна система багатополярності так і не з'явилася. Для міжнародної політики характерний вакуум глобальної сили. Сполученим Штатам уже не вистачає достатнього впливу, а подекуди – волі та бажання для розв'язання нагальних проблем. Це приводить до того, що світову систему все важче контролювати, а країни з геополітичними амбіціями провокують конфлікти з метою переформатувати світобудову міжнародної ієрархії [7, с. 31].

Узагальнивши ситуацію у світовій системі безпеки, А. Гриценко зробив наступний висновок: «Не так давно потужний західний полюс сьогодні через внутрішні суперечності, політику ізоляціонізму, відсутність адекватного відповідального лідерства – розмитий, неконсолідований і неефективний у прийнятті рішень планетарного масштабу. Десятиліття миру і процвітання після Другої світової війни послабили пильність Заходу, перетворили західні союзи і армії на паперово-бюрократичні структури, знизили мотивацію належного фінансування оборонної сфери, створили ілюзію, що, мовляв, військову агресію можна відбити шляхом переговорів. Нарешті, вже зрозуміло, що сформована система міжнародної безпеки вочевидь нездатна контролювати ситуацію на планеті й гарантувати мир навіть тоді, коли ключові гравці, здавалося б, домовились і діють заодно» [33].

Господарі Кремля, своєю чергою, цим сповна скористалися, створивши тривалий запас часу для формування мілітарної ядерної держави з непередбачуваною зовнішньою політикою. І що характерно: в ядерній зброї тепер вони вбачають інструменти не лише стримування ядерного нападу, а й запобігання можливій поразці у звичайній війні і навіть гарантію суверенітету [детальніше про це: 11].

Варто підкреслити, що в ході загострення гібридної війни все більше виокремлювалась ідеологічна версія, ключовим моментом якої виступала ідеологема «русского мира». Л. Шкляр, наприклад, побачив у ній «програму реваншизму», оскільки в її основі лежали претензії якщо не на пряме панування, то, принаймні, на домінування у рамках географії російської культури, мови, православної релігії, а то й просто наявності громадян російського етнічного походження в сусідніх країнах. На його думку, ця ідеологема має на меті узаконити право РФ виступати патроном стосовно інших держав, якщо у них є острови російської культури, використовують російську мову, сповідують православ'я. А оскільки Україні притаманні перелічені ознаки, то значна частина політиків та ідеологів сусідньої країни не уявляє територію «русского мира» без України, яку вони в імперський спосіб називають «Малороссия» [35, с. 6]. «Все таки у ставленні росіян до українців, до України таїться щось ключове, доленосне для нас, росіян, – писав російський публіцист О. Широпаєв. – Для українців Росія теж значуща, але тільки як точка відштовхування, що допомагає усвідомленню своєї, української, однаковості. Для росіян же Україна, навпаки, точка постійного тяжіння, ревнивої уваги, об'єкт поглинання як чогось «споконовічно свого» і переробки за власним зразком і подобою ... Треба сказати, що на словах росіяни завжди готові визнати, що українці – народ, але зверніть увагу – «братський» народ. За цією лукавою формулою криється тверде переконання, що ми – росіяни і українці – ОДИН народ, покликаний жити в одній державі зі столицею в Москві [34].

За словами деяких авторів, на теренах колишнього СРСР ідеологія «русского мира» в дійсності виглядає як спецоперація прикриття для кремлівської версії нацистської концепції Lebensraum (життєвого простору), тобто домінування політичної системи РФ, пов'язаного з нею олігархічно-корупційного капіталу та антиліберального концепту. Її практичне втілення наочно продемонстровано на прикладі анексії Криму [1].

Наростаюча риторика «відродження Росії як великої держави», що «повертає свої землі», а не втрачає їх як при М. Горбачові та Б. Єльцині, яка захищає православних росіян в Україні від «бандеро-фашистів» і «київської хунти»; Росії, що протистоїть шаленому тиску і критиці ворожого Заходу, та інших ірраціональних за своєю суттю ідеологем – усе це викликало хвилю псевдопатріотичних переживань і кримської ейфорії, забезпечило масову підтримку кремлівського керівництва з боку населення РФ [28, с. 145; 35, с. 7].

«У березні 2014 р., – зазначалось у доповіді Європейської ради з міжнародних справ, опублікованій у листопаді того ж року, – європейці прокинулись у світі Володимира Путіна, де кордони можна змінювати явочним порядком, міжнародні інститути безсилі, економічна взаємозалежність стає джерелом небезпеки, а передбачуваність – скоріше обов'язок, ніж перевага... Вторгнення Росії в Україну змусило ЄС визнати, що замість того, щоб поступово, буквально молекулярно розповсюджуватися на весь континент, а в остаточному підсумку – на всю планету, його ідея європейського порядку обрушилась. Постмодерністський європейський порядок неочікувано в загоні. Так само, як розпад Югославії поклав кінець європейському порядку часів холодної війни, криза у Криму ознаменувала закінчення постбіполярного європейського порядку» [цит. за: 28, с. 164].

18 березня 2014 р. у зверненні до обох палат Федеральних Зборів країни «з нагоди приєднання Криму» президент РФ сформулював основні тези «доктрини Путіна»: баланс сил на планеті змінився; вага Заходу у світовій політиці зменшується; міжнародне право не догма, а набір варіантів, з яких Кремль обиратиме те, що йому вигідно; країни поділяються на сильні та слабкі; територіальна цілісність і суверенітет останніх є полем домовленостей сильних; настав час для кардинальних змін, Росія – окрема держава – цивілізація зі своїми унікальними цінностями, що намагатиметься формувати свої правила гри у міжнародній політиці [36].

Пізніше, 18 грудня цього ж року, В. Путіним було ухвалено нову Військову доктрину, що до головних зовнішніх небезпек країни включає «встановлення в суміжних з РФ державах режимів, ... політика яких загрожує інтересам Росії». Цим самим офіційна Москва прагне «легітимізувати» ймовірні майбутні розширення російської території за рахунок сусідів. Наприклад, серед ключових завдань Збройних сил Росії у мирний період є «захист громадян за межами РФ від збройного нападу на них». Навіть у далекому зарубіжжі російськомовні громадяни, які там проживають, мають право на військовий захист ЗС РФ. Звідси випливає, що на офіційному нормативному та законодавчому рівні російське керівництво, по суті, закріплює легітимізацію поглиблення та продовження військових дій на Донбасі [15, с. 15].

Збройна агресія РФ проти України як логічне завершення геостратегії реваншу, яку довго напрацьовували кремлівські можновладці, засвідчила кризу сучасної системи міжнародної безпеки [детальніше про це: 37].

Неспроможна економічним, політико-дипломатичним шляхами здійснювати глобальну конкуренцію, офіційна Москва, за словами Г. Перепелиці, створивши доктрину «русского мира», зайнялася руйнацією світового порядку. Свідченням цього, на його думку, є дискредитація практично всіх інститутів міжнародної безпеки, ігнорування угод, що були підвалинами для постбіполярного світу: відкидання принципів Заключного акта, підписаного у Гельсінкі у 1975 р. 35-ма державами; перегляд кордонів на континенті; відмова від Біловезької угоди лідерів України, РФ, Білорусі 1991 р., що можна розцінити не інакше як відмову від визнання державних суверенітетів пострадянських країн; несприйняття розширення НАТО та ЄС на Схід, підбурювання радикальних проросійських партій у Центральній і Західній Європі; нейтралізація Вишеградської четвірки через утворення у ній групи проросійськи налаштованих країн; грубе порушення понад 300 міжнародних договорів і конвенцій, Статуту ООН і Будапештського меморандуму 1994 р. тощо. Тим самим нинішня влада РФ прагне влаштувати ситуацію світового хаосу, в якому утвердити новий порядок на своїх правах і умовах. Звідси сценарії встановлення нового світопорядку залежать від результатів російсько-української війни [13, с. 6-7]. «Це означає, – підкреслив він, – що будучи між Сходом і Заходом, Україні загрожує втрата свого державного суверенітету і територіальної цілісності. Битва за Україну буде визначати кінцевий результат цієї геополітичної боротьби, оскільки від її приєднання до європейського чи російського простору буде залежати подальше розширення сфери домінування одного з суб'єктів чи то на Захід, чи то на Схід. Приєднавши Україну, Росія може з цієї стратегічної позиції розширювати свій подальший геополітичний наступ на Центральну Європу і нав'язувати власну нормативну силу Західній Європі. Таким чином, перед сучасною Росією відкривається історичний шанс захопити Європу, як це зробив Радянський Союз в 1944-1945 роках, змінити баланс сил у відносинах із Заходом та переструктурувати весь геополітичний простір Європи на свою користь, переглянути результати холодної війни і знову ствердити себе як домінуючу геополітичного простору в Європі та Євразії» [21, с. 371].

Вказуючи на те, що російська агресія проти України стала апогеєм і уособленням рівня деградації світової системи безпеки, сучасні автори, разом з тим, звертають увагу на комплексність і багаторівневність конфлікту у та навколо України. Зокрема, В. Філіпчук стверджує: фактично, потрібно говорити не про один, а про три різних конфлікти: геополітичний (між Росією та Заходом), двосторонній (між Україною та Росією) і внутрішньоукраїнський конфлікти, що одночасно вибухнули на одній і тій же території. На його думку, цей конфлікт є не схожим на інші, оскільки зовнішньої агресії та порушення територіальної цілісності зазнала країна, що отримала безпосередні гарантії безпеки від усіх держав – постійних членів РБ ООН. Разом з тим, він відбувається в рамках європейської безпеки, що вважалася найстабільнішою регіональною архітектурою безпеки. Незважаючи на виразну неспроможність ОБСЄ, інших міжнародних організацій зупинити його, відновити мир і покарати агресора, головні фігури на міжнародній арені не виявляють бажання переглянути засади чинної європейської архітектури безпеки, зробити її ефективнішою і надійнішою. До того ж, тут чітко проглядається асиметричний та гібридний конфлікт. Росія – агресор публічно заперечує свою участь у ньому, а її дії включають як традиційні воєнні методи, у тому числі захоплення територій і їх офіційну анексію, так і не традиційні – в політичній, економічній, інформаційній сферах, тероризм, що дає змогу побачити в усьому цьому класичну гібридну агресію [31].

Не буде перебільшенням зазначити, що відповідальність за руйнування старого світопорядку лежить не тільки на Росії, а й на західних країнах, які її агресію проти України (а у 2008 р. – проти Грузії) «пропустили». Зокрема, за деякими даними, переважна кількість західних ЗМІ відразу після цієї події несподівано «осліпла» стосовно того, хто є агресором і як називати окупаційні війська, винаходячи натомість якісь нові терміни, єдиний смисл яких – «не назвати російську агресію такою» [7].

Як відомо, 28 лютого та 11 березня 2014 р. Верховна Рада України, сподіваючись на виняткову чинність гарантій Будапештського меморандуму 1994 р., зверталася до держав-гарантів відповідно до Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї з проханням виконати свої зобов'язання щодо його положень та застосувати усі можливі заходи для припинення агресії, збереження незалежності,

суверенітету, сучасних кордонів України. Одночасно український парламент запропонував РБ ООН скликати засідання для розгляду дій РФ, а парламентам держав-гарантів безпеки України та міжнародним організаціям – направити спеціальні моніторингові місії для ознайомлення з ситуацією в Україні. Проте підписанти Будапештського меморандуму навіть не змогли зібратися на спільну зустріч; ГА ООН спромоглася лише обговорити та прийняти заяви рекомендаційного характеру; моніторингові місії ООН та ОБСЄ не були допущені на Кримський півострів російськими окупаційними військами; на Донбасі спостерігачі ОБСЄ стали заручниками сепаратистів і російського спецназу [2; 3; 22, с. 305-307].

Стратегічну та ментальну неготовність Заходу до кризових явищ у безпековому середовищі можна пояснити також недооцінкою і синдрому реваншизму в РФ, і ролі України в політиці російської експансії, і наскільки далеко офіційна Москва готова знайти у захисті того, що називає «ключовими інтересами» Росії, і невірою у те, що кремлівські очільники наважаться на пряме застосування сили проти сусідніх країн. Навіть проведена у ЗС РФ масштабна «сердюковська» реформа, а також наявність стратегічного ядерного потенціалу не сприймалися як такі, що могли перетворити цю державу на загрозу для європейської колективної безпеки. Звідси, як зауважив С. Толстов, США та ЄС, продемонструвавши у березні 2014 р. цілковиту неспроможність зупинити процеси ескалації міжнародно-політичного конфлікту, упродовж року приймали, в основному, тактичні заходи. Останні передбачали запровадження проти Росії поетапних економічних санкцій з метою утримати її керівництво від ескалації конфлікту та переконати його дотримуватися норм міжнародного права. Іншими словами, у стратегічному контексті лідери США та європейських країн не побачили в російській агресії проти України критичної загрози для стабільності НАТО та системи західних союзів і не виключали можливості повернення до попереднього статусу. А щодо відмови Вашингтона та Лондона від виконання гарантій територіальної цілісності України, згідно Будапештського меморандуму, то вона спочатку не вважалася політичною поразкою, оскільки Україна була не членом НАТО чи важливим союзником США поза межами Північноатлантичного альянсу на кшталт Японії, Південної Кореї, Австралії, Ізраїлю, а позаблоковою державою [29, с. 16-18]. Так, на початку 2016 р. тогочасний президент США Б. Обама відверто заявив, що «Україна не є членом НАТО, тому вона буде уразлива перед російським вторгненням незалежно від того, що ми робимо» [цит. за: 6].

Правда, у лютому 2015 р. західні політики, повертаючись до подій перших місяців попереднього року, змушені були визнати таке: «Під час протестів, що спалахнули на початку 2014 р., які в кінцевому підсумку призвели до повернення промосковського уряду Віктора Януковича, Україна стала першою країною в Європі, де протестуючі гинули з прапорами ЄС у руках. Захід, як переконаний багато хто в Києві, зрадив Україну [цит. за: 27, с. 165].

Останнім часом у західних і українських елітних колах виразних обрисів набуває концепція вирішення безпекових проблем Української держави. Її суть зводиться до наступного: офіційний Київ де-факто змиряється з анексією Криму; дозволяє вибори на Донбасі до встановлення контролю за кордоном, що, фактично, означає реінтеграцію окупованої території на російських умовах; обіцяє Кремлю «нейтралітет» або «позаблокованість», відмову від планів увійти у Північноатлантичний альянс або укласти будь-яку зобов'язувальну угоду (а нейтралітет означає відмову від ключової частини суверенітету – права самостійно визначати союзників у сфері безпеки та оборони). Хоча, як відомо, станом на весну 2014 р. Українська держава мала законодавчо закріплений «позаблоковий» статус і офіційно ніде не заявляла про намір стати у майбутньому членом НАТО, а з РФ її пов'язували найпотужніші міжнародно-правові зв'язки після підписаного у 1997 і пролонгованого у 2012 р.р. «Договору про дружбу і співпрацю». Проте це не стримало північного сусіда від анексії Криму та збройного вторгнення на Донбас [12; 16, с. 296; 25].

Сумнівною видається і перспектива підписання багатостороннього міжнародного договору, що має гарантувати безпеку України, свідченням чого є доля вищезазначеного Будапештського меморандуму, який був порушений саме одним з його підписантів і гарантів. Виходячи з цього, ми поділяємо наступну думку І. Климпуш-Цинцадзе: «Єдиним прагматичним рішенням для України є прискорення європейської та атлантичної інтеграції з особливим акцентом інтеграції до НАТО. Тобто, максимальне зближення з Північноатлантичним блоком, імплементація його стандартів і вступ до НАТО як стратегічна мета на середньострокову перспективу» [12].

Економічні санкції, запроваджені Євросоюзом і США після анексії Криму та з огляду на війну на Сході України, є ефективними, однак вони негативно впливають і на економіку країн Заходу. Тому в Європі лунають голоси на користь їх припинення. Це пояснюється значною

залежністю економік деяких країн континенту від Росії, присутністю на її ринку багатьох європейських кампаній, що приносить вагомий надходження до бюджетів і соціальних програм, здатністю кремлівської пропаганди робити своїми союзниками численних відомих зарубіжних політиків, громадських діячів, а також деякі ЗМІ для розповсюдження «правильної» версії російсько-українського конфлікту. Проте агресора треба зупиняти. Україна не є кінцевою метою для В. Путіна, так само, як Чехословаччина не була кінцевою метою для А. Гітлера. Імперіалісти взагалі не мають кінцевої мети, тим більше, що тепер у них є ядерна «кнопка» [14, с. 175; 30, с. 14]. «Для Росії підкорення України є кроком до перебудови світового порядку у власних інтересах, необхідною передумовою для дальшого наступу на Європу, прикладом для залякування непокірних, а не останньою самоцінною метою, – зазначив С. Немирич. – Київ воює насамперед і переважно за своє майбутнє, але, вигравши цю кампанію й отримавши в розпорядження ресурси України, РФ стане набагато самовпевненішою та агресивнішою. Всі побачать насправді іншу Росію. Заходу доведеться зупинити її не на Сіверському Донці й не на Дніпрі, а на Бузі і Віслі, коли не на Одері. І платитимуть, у тому числі своїми життями, вже не тільки українці. Отже, набагато раціональніше – допомогти Україні. І це годилося б усвідомити всім і в Європі, і в Північній Америці» [17].

Останні події на континенті підтверджують, що «гібридна війна», як форма агресивного вирішення Москвою власних геополітичних завдань, не обмежується Україною, а, видозмінюючи свої форми, поширюється на нові театри воєнних дій. Так, В. Горбулін виокремлює три масштабні, багато у чому схожі, «гібридні операції»: Сирія (Туреччина), Європейський Союз, Україна. «І визначаючи вміння Росії знаходити вдалі локальні (але стратегічно неправильні) рішення, – зазначив він, – слід розуміти, що в зоні безпосередньої «гібридної загрози» перебувають не тільки Україна та країни Балтії, а й усі сусіди Росії з ОДКБ, а також Європа в цілому. У рамках її «гібридних стратегій» і курсу на анархізацію глобального простору безпеки цілком можна чекати від Росії свідомого розконсервування цілого ряду «заморожених конфліктів», насамперед у Придністров'ї, Нагірному Карабасі, інших регіонах. І ця тенденція починає проявлятися – Путін уже висловив готовність підтримати Сербію в її позиції щодо Косово» [6].

Для західних країн нині характерна відсутність геостратегічних «червоних ліній», які б окреслювали можливі межі поступок стосовно сфер впливу РФ. Унаслідок цього їхня політика все виразніше скочується на оперативнотактичний рівень політико-дипломатичних переговорів і політико-адміністративних проєктів, де Кремль традиційно сильніший. Слід підкреслити також, що сучасна криза світової безпеки має принципово інший характер, ніж холодна війна. Адже сьогоднішня ситуація істотно менш структурована та визначена, а планетарні проблеми не обмежуються лише відносинами Захід – Російська Федерація, на відміну від другої половини минулого століття, коли протистояння СРСР – США, ОВД – НАТО були віссю світової системи міжнародних відносин. Драматичні події на Близькому Сході, спалах і розвиток фундаменталізму, розповсюдження міжнародного тероризму, ІДІЛ, контроль акваторії Південно-Китайського моря, міграційна навала до країн Євросоюзу тощо зачіпають інтереси Європи та США значно більше, ніж дії Росії на пострадянських теренах, і свідчать про наближення загрозового періоду глобальної системної кризи [5; 8; 20].

Небезпечною особливістю нинішньої ситуації стало розмивання відмінностей між зовнішніми та внутрішніми загрозами. Здійснювана РФ у сучасних міждержавних конфліктах гібридна війна має на меті руйнування суспільств, проти яких вона ведеться, придушення там волі до спротиву. Центральним її об'єктом виступають громадськість та інституції, а не збройні сили. Крім того, їй притаманний комплексний і багатовимірний характер. Військові засоби тут можуть відігравати як ключову, так і другорядну роль. Частіше – останню, бо, як відомо, «их там нет». Люзорне відчуття миру, а також активне використання слабких та уразливих місць суспільств і держав – важливі інструменти гібридної війни. Водночас, у російських засобах масової інформації відверто розглядають сценарії ймовірного військового зіткнення РФ «з агресивним блоком НАТО», не виключаючи і застосування ядерної зброї. В умовах наростаючого зниження можливостей використання нафтогазового важеля для реалізації своїх цілей погроза застосування її стає найбільш дієвим інструментом офіційної Москви, якою вона шантажує народи планети [1; 20].

Питання гібридної війни та її наслідків стояло, поряд з іншими, на порядку денному останньої найбільш репрезентивної й авторитетної у світі Мюнхенської безпекової конференції (лютий 2017). Оцінюючи її результати, О. Сушко поставив слушне питання: «Чи маємо ми справу з

серйозним усвідомленням Заходом усього спектру загроз та можливих шляхів виходу з безпекової кризи, чи поки що мають місце лише переляк і дискомфорт, за якими в досяжній перспективі не слід чекати зрозумілої й реалістичної програми дій?» [26].

Таким чином, російська воєнна агресія проти України продемонструвала зневагу офіційної Москви до міжнародного права, поставила під загрозу основи системи безпеки, сформованої у післявоєнний період, породила її глибоку кризу, стала логічним завершенням тривалої «гео-стратегії реваншу», розпочала новий виток переділу планети.

Список використаних джерел та літератури:

1. Белокопос О. 2018-й... *Дзеркало тижня. Україна*. 2016. № 4.
2. Верховна Рада України прийняла Постанову «Про звернення Верховної Ради України та міжнародних організацій». URL: <http://rada.gov.ua/news/NovynyiPovidomlennya/88843.html> (дата звернення: 05.04.2017).
3. Верховна Рада України прийняла Постанову «Про звернення Верховної Ради України до держав-гарантів безпеки України». URL: <http://portal.rada.gov.ua/news/NovynyiPovidomlennya/189190.html> (дата звернення: 05.04.2017).
4. Волович О. Історія як поле змагання «Українського світу» і «Русского мира». *Зовнішні справи. Історичні науки*. 2014. № 12. С. 19-23.
5. Горбулін В. Чи є життя після Мінська? *Дзеркало тижня. Україна*. 2016. № 5.
6. Горбулін В. Гібридна війна: все тільки починається ... *Дзеркало тижня. Україна*. 2016. № 11.
7. Горбулін В. Хитромудра невизначеність нового світопорядку. *Дзеркало тижня. Україна*. 2016. № 30.
8. Горбулін В. Точка біфуркації. *Дзеркало тижня. Україна*. 2016. № 41.
9. Двері НАТО відкриті. *Зовнішні справи. Історичні науки*. 2016. № 6. С. 5.
10. Дугин А. Основы геополитики. Геополитическое будущее России. Москва, 1997. 608 с.
11. Жак О. Ядерний кут для Росії. *Дзеркало тижня. Україна*. 2016. № 9.
12. Климпуш–Цинцадзе І. «Мост» чи форпост? *Дзеркало тижня. Україна*. 2017. № 1.
13. Криза сучасної системи міжнародної безпеки: причини та наслідки (за матеріалами наукової конференції). *Зовнішні справи. Політичні науки*. 2015. № 7. С. 6-9.
14. Кульчицький С. Суспільно-політичне й соціально-економічне становище України в 2010- першій половині 2015 рр. *УІЖ*. 2015. № 3. С. 154-175.
15. Лоссовський І. Зовнішньополітична стратегія Росії щодо України як реалізація «Нової доктрини обмеженого суверенітету» («доктрина Путіна»). *Зовнішні справи. Політичні науки*. 2015. № 5. С. 12-15.
16. Магда Є. Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків, 2015. 304 с.
17. Немирич С. Остаточна реальність. *Дзеркало тижня. Україна*. 2015. № 19.
18. Немирич С. Російсько-український конфлікт: проміжні підсумки. *Дзеркало тижня. Україна*. 2015. № 40.
19. Немирич С., Поліщук А. 2017-й: напередодні. *Дзеркало тижня. Україна*. 2016. № 22.
20. Немирич С. Гібридна холодна війна. *Дзеркало тижня. Україна*. 2016. № 38-39.
21. Перепелиця Г. Російська воєнна агресія проти України: міжнародний та внутрішньополітичний контекст. *Україна дипломатична*. 2014. Вип. 15. С. 370 – 385.
22. Перепелиця Г. Віра у фетиш дипломатії як виклик національній безпеці України. *Україна дипломатична*. 2015. Вип. 16. С. 303-310.
23. Потехін О. Друга «холодна війна»: попередні підсумки. *Зовнішні справи: Історичні науки*. 2015. № 10. С. 14-17.
24. Росія вчинила агресію, є стороною міжнародного збройного конфлікту і відповідальна за наслідки. *Зовнішні справи: Історичні науки*. 2016. № 12. С. 5.
25. Сушко О. «Ігри великих»: як Україні не загратися в гру, що не відбудеться? *Дзеркало тижня. Україна*. 2017. № 1.
26. Сушко О. Мюнхен, що знайшов себе. *Дзеркало тижня. Україна*. 2017. № 7.
27. Ткаченко В. Росія та Захід: реінкарнація геополітики. *УІЖ*. 2016. № 1. С. 162-175.
28. Ткаченко В. Росія: ідентичність агресора. Київ, 2016. 256 с.
29. Толстов С. Координація політики США та ЄС у реагуванні на українську кризу. *Зовнішні справи: Політичні науки*. 2015. № 1. С. 16-21.
30. Турчин Я. Російсько-український конфлікт як новий виклик світовій системі безпеки. *Зовнішні справи. Політичні науки*. 2016. № 11. С. 14-16.
31. Філіпчук В. Міжнародна миротворчість та війна на Сході України: чи є рецепт мирного врегулювання? *Дзеркало тижня. Україна*. 2016. № 17.
32. Чекаленко Л., Васильєва М. Європа. Безпека. Україна. Дипломатія. *Україна дипломатична*. 2015. Вип. 16. С. 284-289.
33. Чого чекати Україні від протистояння Росії і Заходу. *Дзеркало тижня. Україна*. 2016. № 37.
34. Широпаєв А. Украинский и русский пути в истории: толчок к размышлениям. URL: [http://www.day.kiev.ua\(2900619?idsourse=2983078&mainiland=rus\)](http://www.day.kiev.ua(2900619?idsourse=2983078&mainiland=rus). (дата звернення: 05.04.2017).

35. Шкляр Л. Політика війни як спосіб існування російських імперій ХХ – початку ХХІ століть. *Зовнішні справи. Політичні науки*. 2015. № 1. С. 6-11.

36. Яременко Б., Белоколюс О., Хара О. Америко-російські відносини – стратегічна несумісність. *Дзеркало тижня. Україна*. 2015. № 9.

37. Trofymowycz W. «Wojna hybrydowa» jako kluczowy instrument rosyjskiej geostrategii rewanżu. *Ante Portas. Studia nad Bezpieczeństwem*. 2016. NR 1. S. 175 – 186.

Стаття надійшла до редколегії 03.03.2017.

Владимир Трофимович

РОССИЙСКАЯ АГРЕССИЯ ПРОТИВ УКРАИНЫ КАК УГРОЗА МИРОВОЙ СИСТЕМЕ БЕЗОПАСНОСТИ

В статье проанализированы причины, предпосылки, геополитическая и геоисторическая цели агрессии России против Украины. Выяснено реакцию Запада на российскую геостратегию реванша. Доказано, что гибридная война вызвала глубокий кризис мировой системы безопасности.

Ключевые слова: российская агрессия, гибридная война, геостратегия реванша, кризис системы безопасности.

Volodymyr Trofymovych

RUSSIAN AGGRESSION AGAINST UKRAINE AS A THREAT TO GLOBAL SECURITY

In the article analyzes the causes, conditions, geopolitical and geohistorical goal of Russia's aggression against Ukraine. It was found the reaction of the West to Russia's geostrategy revenge. It is proved that hybrid warfare has created a deep crisis of the global security system.

Key words: Russian aggression, hybrid warfare, geostrategy revenge, security crisis.